

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՀԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅՎ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋՐՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՄԱՊԻՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈՂՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՉՑԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՏԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՐ ԾՈՒՐՁ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

**ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ**

Սերգեյ Առաքելյան

*ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
ՀՀ հատուկ քննչական ծառայության քննչական աշխատանքների
կազմակերպման կատարելագործման բաժնի պետ,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր*

Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում հանցածին իրավիճակը զգալիորեն սրվել է: Հանցավոր ամենատարբեր դրսևորումները խոչընդոտում են սոցիալ-տնտեսական բարեփոխումների բնականոն ընթացքը և ստեղծում լարվածության, տագնապայնության ու անկայունության մթնոլորտ: Արդյունքում առավել ընդգծվում են հասարակության քրեականացման բացասական միտումները: Այդ ֆոնի վրա վերջին տարիներին հանրապետությունում արձանագրվում է ընդհանուր հանցավորության կայուն աճ: Ստեղծված պայմաններում առավել արդիական է դառնում հանցագործության մեջ մեղավոր ճանաչված անձանց նկատմամբ աղեկվատ պատիժ նշանակելը: Այս առումով էական նշանակություն է ձեռք բերում ոչ միայն նշանակված պատիժների արդյունավետ կատարումը, այլև պատիժների զարգացած, բազմատեսակ համակարգի առկայությունը:

Այսօրվա պայմաններում ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների հաճախ, փաստորեն, հետևում են նույն սանկցիաները, ինչ որ ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործություններին: Հանցավորությունը, սակայն, դրանից չի նվազում: Ավելին, անպատժելիության մթնոլորտն ավելի է խորանում, ինչի մասին վկայում են նաև հանցագործությունների ռեցիդիվի վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրական ցուցանիշները: Այդ իմաստով ազատագրվման հետ չկապված պատիժների կիրառումը, երբ դա, իհարկե, հիմնավորված

է, պետք է դառնա իրավակիրառ տարածված պրակտիկա, որի հիմնական նպատակը քրեական պատասխանատվության անխուսափելիության, այլ ոչ թե չափազանց խստության ապահովումն է:

Հետևաբար, ներկայումս առավել կարևորվում է որոշակի կատեգորիայի հանցագործությունների համար ազատագրկմանն այլընտրանք հանդիսացող պատժատեսակների կիրառման անհրաժեշտությունը: Այդ առումով պատահական չէ, որ դեռևս երկու հազար տարի առաջ օգտագործվել է աստվածաշնչյան «ատի՛ր մեղքը, բայց սիրի՛ր մեղսավորին» արտահայտությունը, որի բարոյական իմաստը դրվել է նաև հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ իրականացվող քրեական արդարադատության միջազգային հանրահայտ չափորոշիչների հիմքում:¹

Միննույն ժամանակ, հասարակությունից տևականորեն մեկուսացնելու այլընտրանքները հանդիսանում են հասարակության քրեականացումից, դատապարտյալների՝ հանցավոր ենթամշակույթին սերտաճումից խուսափելու գործուն միջոցներ: Ուստի հենց այլընտրանքային պատիժները պետք է դառնան քրեական սանկցիաների նոր համակարգի առավել պահանջված բաղադրատարրեր:

Բացի դրանից, ՀՀ քրեական օրենսդրության՝ պատժի և քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցների վերաբերյալ նորմերի բարեփոխման անհրաժեշտությունը նախ և առաջ ենթադրում է՝

– համաձայնեցված, տեսականորեն հիմնավորված և աներկիմաստ հայեցակարգային մոտեցման հիման վրա՝ քրեական պատասխանատվություն,՝ պատիժ՝ և քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցներ՝ հասկացությունների հարաբերակցության և սահմանազատման օրենսդրական կարգավորում,

– քրեաիրավական ներգործության պատժիչ, վերականգնողական և կանխարգելիչ միջոցների համալիր կիրառման օպտիմալ բալանսի ապահովում,

– պատժի համակարգի և առանձին պատժատեսակների բո-

¹ St 'u նաև Заруднева Ю.С. Альтернативы наказанию в Республике Казахстан и зарубежных странах. Усть-Каменогорск, 2007, էջ 5:

վանդակության կատարելագործում,

– ազատագրկմանն այլընտրանք հանդիսացող պատժատեսակների առավել լայն շրջանակի մշակում,

– հանցագործություններից տուժողներին պատճառված վնասի պարտադիր հատուցման դեպքերի շրջանակի նախատեսում:

Այս իմաստով խիստ հրատապ են և բազմակողմանի լուրջ վերանայման կարիք են զգում ՀՀ քրեական գործող օրենսդրությամբ նախատեսված պատժի համակարգի հետ կապված հարցերը: Մասնավորապես, ներկայիս պայմաններում հաճախ դատարանները ազատագրկմանն այլընտրանք չեն ունենում: Արդյունքում ակներև է ազատագրկում պատժատեսակի չարդարացված հաճախակի կիրառումը, ինչը ոչ միայն չի նպաստում պատժողական քաղաքականության արդյունավետությանը, այլև բազմաթիվ խնդիրներ է ստեղծում քրեակատարողական հիմնարկների բնականոն աշխատանքի համար և նպաստում հասարակական հարաբերությունների քրեականացմանը, քաղաքացիական հասարակության մեջ «գողական օրենքների» տարածմանը¹: Թեև դատարանները հաճախ ելքը գտնում են պատիժը պայմանականորեն չկիրառելով, սակայն տվյալ ինստիտուտի ոչ հստակ և բացերով ու թերություններով աչքի ընկնող օրենսդրական կարգավորումը ևս չի նպաստում քրեաիրավական ներգործության արդյունավետությանը:

Ներկայումս ՀՀ քրեական օրենսգրքում նախատեսված ազատագրկմանն այլընտրանք հանդիսացող պատժատեսակներից քիչ թե շատ արդյունավետ կիրառվում է միայն տուգանքը: Հանրային աշխատանքները գրեթե չեն նշանակվում: Դրանք արդյունավետ չեն, ինչը բացատրվում է մի քանի պատճառներով, որոնցից հիմնականներն են՝ չափազանց երկար ժամկետը, քր. օր.-ի հատուկ մասի հոդվածում նախատեսված չլինելը և դատապարտյալի հայեցողությանը

¹ Տե՛ս նաև Дворянсков И.В., Сергеева В.В., Баталин Д.Е. Применение альтернативных видов наказания в Западной Европе, США и России (сравнительно-правовое исследование). М.: РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», Penal Reform International, 2004, էջեր 4-5:

թողնված լինելը: Որպես հետևանք՝ հանրային աշխատանքները հիմնականում նշանակվում են տուգանքի վճարման անհնարինության դեպքում: Կալանք պատժատեսակը նույնպես գրեթե չի կիրառվում, ինչի գլխավոր պատճառը երկար ժամկետն է: Բանն այն է, որ մինչև երեք ամիս տևողությամբ շոկային էֆեկտը, որը տվյալ պատժատեսակի իմաստն է, չի կարող հիմնավորված համարվել:¹

Տվյալ խնդրի լուծման հիմնական ուղղություններից մեկը, բնականաբար, ազատագրվածներին իրական այլընտրանք հանդիսացող պատժատեսակների ցանկի ընդլայնումն է և դրանց (ինչպես նաև արդեն նախատեսված այլընտրանքային պատժատեսակների) կիրառման համար գործուն մեխանիզմների ներդրումը: Ընդ որում, այլընտրանքային պատժատեսակներ ասելով՝ պետք է հասկանալ հանցագործությանը պետության կողմից արձագանքելու քրեաիրավական ներգործության այն միջոցները, որոնք պատժիչ բնույթ են կրում, սակայն կապված չեն հանցանք կատարած անձին հասարակությունից մեկուսացնելու և նրա առանձին սոցիալական կապերը խզելու հետ:² Հետևաբար, լիովին արդարացված է, որ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծում (այսուհետ՝ Նախագիծ) նախատեսվել են նաև այլընտրանքային հետևյալ նոր պատժատեսակները՝ 1) հանրային իրավունքները սահմանափակելը, 2) ծնողական իրավունքներից զրկելը, 3) օտարերկրյա քաղաքացուն կամ քաղաքացիություն չունեցող անձին ՀՀ տարածքից վտարելը և 4) ազատության սահմանափակումը:

Այս առումով, կարծում եմ, հարկ է հատուկ անդրադառնալ վերոհիշյալ նոր պատժատեսակների պարզաբանմանը:

Մասնավորապես, Նախագիծ հոդված 66-ի բովանդակությունից հետևում է, որ հանրային իրավունքները սահմանափակելու էությո-

¹ St' u նաև Альтернативы тюремному заключению. Меры, связанные и не связанные с лишением свободы / Управление ООН по наркотикам и преступности. Пособие по оценке систем уголовного правосудия. Нью-Йорк, 2010, էջեր 8-9:

² St' u նաև Дуденко Е.А. Альтернативы лишению свободы в современной России // Актуальные проблемы Российского права, 2007, № 2, էջեր 326-327:

յունն այդ իրավունքների իրականացման հետ կապված հանցանք կատարած անձին ընտրվելու, հասարակական կամ հասարակական-քաղաքական կազմակերպություններ ստեղծելու կամ դրանց անդամակցելու, գործադուլ, հանրահավաք կամ ցույց կազմակերպելու կամ դրան մասնակցելու իրավունքների իրականացումն արգելելն է: Այս առումով երբեմն կարծիք է արտահայտվում, որ տվյալ պատժատեսակը կարող է դառնալ ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներին հետապնդելու միջոց, ինչին, սակայն, չի կարելի համաձայնել: Բանն այն է, որ, նախ, այն նախատեսված է համապատասխան հանցանք կատարած ցանկացած անձի (թե՛ իշխանամետ և թե՛ ընդդիմադիր) նկատմամբ կիրառելու նկատառումներով: Բացի այդ, ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներին հնարավոր է հետապնդել նաև նրանց նկատմամբ այլ (այդ թվում՝ առավել խիստ) պատժատեսակներ կիրառելով: Այդ իմաստով դժվար է համաձայնել, որ հանրային իրավունքները սահմանափակելու հետ կապված պատժատեսակի նախատեսումը վատթարացնում է անձանց որոշակի շրջանակի վիճակը: Հակառակը, այն հնարավորություն է տալիս նշանակելու ազատագրկման հետ չկապված պատիժ, ինչը չի կարելի թերագնահատել:

Ինչ վերաբերում է ծնողական իրավունքներից զրկելուն, ապա Նախագծի հոդված 67-ի համաձայն՝ այն սահմանվում է որպես նշված իրավունքները չարաշահելու հետ կապված հանցանք կատարած անձին իր երեխայի հետ համատեղ ապրելու, նրա հետ շփվելու, նրա մասին տեղեկատվություն ստանալու, նրա դաստիարակությանը մասնակցելու, կրթություն ստանալու հարցերը լուծելու և որպես նրա օրինական ներկայացուցիչ հանդես գալու իրավունքների արգելում: Այս առումով դժվար է համաձայնել քննադատությանն առ այն, որ տվյալ պատժատեսակը քաղաքացիաիրավական հարաբերության բաղկացուցիչ մաս է և չպետք է նախատեսվի քրեական օրենքում: Բանն այն է, որ ծնողական իրավունքները չարաշահելու հետ կապված հանցանք կատարելու դեպքում նշված իրավունքներից զրկելը պետք է համարվի որպես քրեաիրավական ներգործության

միջոց: Ընդ որում, դա չի բացառում քաղաքացիական օրենսդրությամբ, սակայն այլ դեպքերի կապակցությամբ նման իրավակարգավորման նախատեսման հնարավորությունը:

Օտարերկրյա քաղաքացուն կամ քաղաքացիություն չունեցող անձին ՀՀ տարածքից վտարելը, Նախագծի հոդված 68-ի առաջին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում քրեական պատասխանատվության ենթակա օտարերկրյա քաղաքացուն կամ քաղաքացիություն չունեցող անձին Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից հեռացնելն է՝ արգելելով գտնվել Հայաստանի Հանրապետությունում: Այս առումով լիովին արդարացված է, որ տվյալ պատժատեսակի նշանակումը թողնված է դատարանի հայեցողությանը: Մասնավորապես, նույն հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ տվյալ պատժատեսակը կարող է նշանակվել այն դեպքում, երբ դատարանը, ելնելով հանցավորի անձը բնութագրող առանձնահատկություններից և նրա կատարած հանցանքի բնույթից, հնարավոր չի համարում Հայաստանի Հանրապետության տարածքում նրա գտնվելը: Բանն այն է, որ հնարավոր չէ առանձնացնել այն հանցանքների սպառիչ ցանկը, որոնք կարող են կատարվել օտարերկրյա քաղաքացու կամ քաղաքացիություն չունեցող անձի կողմից: Հետևաբար, հնարավոր չէ նաև տվյալ պատժատեսակը համապատասխան հոդվածների սանկցիաներում նախատեսելը:

Մինևույն ժամանակ, ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների համատեքստում արդարացված պետք է համարել նաև Նախագծի հոդված 68-ի երրորդ մասում նախատեսված իրավակարգավորումը: Մասնավորապես, վերջինիս համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքից չեն կարող վտարվել՝ 1) մինչև հանցանք կատարելը փախստականի կարգավիճակ կամ Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստան ստացած անձը, 2) պատիժ նշանակելու պահին ապաստան հայցող անձը և 3) մինչև հանցանք կատարելը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացու հետ ամուսնացած կամ խնամքին Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի հանդիսացող երեխա ունեցող անձը:

Ազատության սահմանափակում պատժատեսակի կապակցությամբ հարկ է նշել, որ Նախագծի հոդված 69-ի առաջին մասի համաձայն՝ այն դրսևորվում է դատապարտյալին առանց ուսումնառությունից կամ աշխատանքից կտրելու տնային պայմաններում հսկողության տակ պահելու մեջ: Տվյալ դեպքում, փաստորեն, խոսքը տնային կալանքի մասին է, որը պարզապես նախատեսվել է այլ վերտառությամբ, որպեսզի հստակ սահմանազատվի ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծում սահմանված համանուն խափանման միջոցից: Հատկանշական է նաև, որ Նախագծի հոդված 69-ի երրորդ մասի համաձայն՝ ազատության սահմանափակումը չի կարող նշանակվել ժամկետային զինվորական ծառայության մեջ գտնվող զինծառայողների նկատմամբ:

Հարկ է նշել, որ Նախագծում առկա են նաև պատժի համակարգի բարեփոխմանն ուղղված այլ լուրջ ձեռքբերումներ, որոնց շարքում հատկապես կարևորվում է պատժի նպատակների հստակեցումը: Մասնավորապես, Նախագծի հոդված 59-ի երկրորդ մասի համաձայն՝ պատժի նպատակներն են՝ վերականգնել սոցիալական արդարությունը, վերասոցիալականացնել պատժի ենթարկված անձին, ձևավորել նրա իրավահպատակ վարքագիծը և կանխել հանցագործությունները:

Բացի դրանից, հիմնական պատիժների շարքում նախատեսված են միայն ազատազրկման կամ ազատության սահմանափակման հետ կապված պատժատեսակները: Մասնավորապես, Նախագծի հոդված 61-ի առաջին մասին համապատասխան՝ դրանք են՝ հանրային աշխատանքները, ազատության սահմանափակումը, կարճաժամկետ ազատազրկումը, կարգապահական գումարտակում պահելը, ազատազրկումը և ցմահ ազատազրկումը: Նույն հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ նախատեսված է լրացուցիչ միայն մեկ պատիժ: Այն է՝ հատուկ կամ զինվորական կոչումից, կարգից, աստիճանից, որակավորման դասից կամ պետական պարգևից զրկելը: Մնացած բոլոր պատժատեսակները, Նախագծի հոդված 61-ի երրորդ մասում նախատեսված իրավակարգավորմանը համապատասխան,

կարող են նշանակվել որպես թե՛ հիմնական և թե՛ լրացուցիչ, այսինքն՝ խառը պատիժներ են: Ընդ որում, հիմնական պատիժները (բացառությամբ օտարերկրյա քաղաքացուն կամ քաղաքացիություն չունեցող անձին Հայաստանի Հանրապետության տարածքից վտարելը) կարող են նշանակվել միայն քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված լինելու պարագայում: Մինչդեռ լրացուցիչ պատիժների նշանակումը լիովին թողնված է դատարանի հայեցողությանը, ինչը, կարծում եմ, էապես կնպաստի պատասխանատվության անհատականացմանը:

Լուրջ ձեռքբերում պետք է համարել նաև Նախագծում առկա այն իրավակարգավորումները, որոնք սահմանափակում են ազատագրկում պատժատեսակի կիրառման հնարավոր տարբերակների շրջանակը: Մասնավորապես, վերջինիս հոդված 73-ի չորրորդ մասի համաձայն՝ առաջին անգամ ոչ մեծ ծանրության հանցանք կատարած անձը չի կարող դատապարտվել ազատագրկման: Միաժամանակ, այդ առումով կարևոր դրույթ է պարունակում Նախագծի հոդված 75-ի երրորդ մասը, որի համաձայն՝ ազատագրկման հետ կապված պատիժ կարող է նշանակվել, եթե դատարանը հիմնավորի, որ առավել մեղմ պատժատեսակը չի կարող ապահովել պատժի նպատակները: Մինչդեռ, կարծում եմ, որ առավել նպատակահարմար կլիներ ազատագրկում պատժատեսակի նշանակման հնարավորությունը բացառել նաև առաջին անգամ միջին ծանրության այնպիսի հանցանք կատարելու դեպքում, որը գուցորդված չէ բռնությամբ, եթե այն կատարած անձն ամբողջությամբ հատուցել կամ այլ կերպ հարթել է հանցագործությամբ պատճառված վնասը, կամ եթե հանցանքը կատարվել է տուժողի հակաիրավական կամ հակաբարոյական վարքագծի հետևանքով:

Հատկանշական է, որ Նախագծում առկա իրավակարգավորումներին համապատասխան՝ պատժի համակարգը և առանձին պատժատեսակները նպատակաուղղված են նաև հանցագործություններից տուժողների իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությանը, հանցագործությամբ նրանց պատճառված վնասի հա-

տուցմանը, ինչը ևս պետք է լուրջ ձեռքբերում համարել: Մասնավորապես, Նախագծի հոդված 63-ի վեցերորդ մասի համաձայն՝ տուգանքի կիրառմամբ գոյացած միջոցների հիսուն տոկոսն ուղղվում է հանցագործությամբ տուժողներին պատճառված վնասի փոխհատուցման պետական ֆոնդ, որից փոխհատուցում է կատարվում, եթե հանցագործությամբ պատճառված վնասը չի հատուցվել: Նույն հոդվածի յոթերորդ մասի համաձայն՝ եթե տուգանքի կիրառումն անհնարին է դարձնում հանցագործությամբ տուժողին անմիջականորեն պատճառված վնասի հատուցումը, ապա այն չի նշանակվում:

Արդարացված պետք է համարել նաև տուգանքի չափի որոշման հարցի կապակցությամբ կատարված բարեփոխումը: Մասնավորապես, Նախագծի հոդված 63-ի երրորդ և չորրորդ մասերին համապատասխան՝ տուգանքի չափը որոշվում է հանցանք կատարած անձի ամսական եկամտի հաշվառմամբ: Տվյալ մոտեցումը միանշանակ ընդունելի է տվյալ պատժատեսակի կիրառման արդարացվածության և արդյունավետության տեսանկյուններից: Հատկանշական է նաև, որ Նախագծի նշված հոդվածի հինգերորդ մասի համաձայն՝ հանցանք կատարած անձի եկամտի չափը պարզելու անհնարինության դեպքում տուգանքի չափը որոշվում է հանցանքը կատարելու պահին Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանված ամսական նվազագույն աշխատավարձի չափով:

Մինևս նաև ժամանակ, պատժի համակարգի և առանձին պատժատեսակների բովանդակության կատարելագործման առումով էական ձեռքբերում պետք է համարել Նախագծում առկա մի շարք այլ իրավակարգավորումներ, որոնք կապված են ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքով նախատեսված իրավադրույթների փոփոխման, լրացման և հստակեցման հետ:

Այսպես, գործող օրենքի համեմատ, Նախագծում, նախ՝ որոշ պատժատեսակներ լրացվել կամ անվանափոխվել են: Մասնավորապես, գործող քր. օր.-ով նախատեսված կալանք պատժատեսակը վերանվանվել է կարճաժամկետ ազատագրկում, իսկ որոշակի ժամկետով ազատագրկումը՝ ազատագրկում:

Միաժամանակ, Նախագծի հոդված 62-ով՝ որպես լրացուցիչ պատիժ նախատեսվել է ոչ միայն հատուկ կամ զինվորական կոչումից, կարգից, աստիճանից, որակավորման դասից, այլև պետական պարգևից զրկելը, որը կարող է կիրառվել հանցագործության բոլոր տեսակների, այլ ոչ թե միայն ծանրերի կամ առանձնապես ծանրերի համար: Ընդ որում, նշված հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ դատարանն իրավասու չէ դատապարտյալին զրկել գիտական աստիճանից և գիտամանկավարժական կոչումից, արվեստի, մշակույթի, գրականության, սպորտի բնագավառների հատուկ կոչումից:

Բացի դրանից, Նախագծի հոդված 64-ի երկրորդ մասի համաձայն՝ հանրային աշխատանքները ոչ ավել, քան օրական վեց ժամ տևողությամբ սահմանվում են ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների համար՝ վաթսունից երկու հարյուր յոթանասուն ժամ ժամկետով: Մինչդեռ, ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի հոդված 54-ին համապատասխան՝ հանցագործության վերոհիշյալ տեսակների համար տվյալ պատիժը կարող է նշանակվել միայն առավելագույնը երկու տարի ժամկետով ազատազրկման դատապարտված անձի նկատմամբ, ազատազրկման փոխարեն՝ դատապարտյալի գրավոր դիմումի հիման վրա:

Միաժամանակ, Նախագծի հոդված 64-ի չորրորդ մասի համաձայն՝ հանրային աշխատանքներ չեն նշանակվում միայն ժամկետային զինվորական ծառայության մեջ գտնվող զինծառայողի նկատմամբ: Մինչդեռ ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի հոդված 54-ի համաձայն՝ դրանք չեն նշանակվում նաև առաջին կամ երկրորդ խմբի հաշմանդամ ճանաչված, դատավճիռ կայացնելու պահին տասնվեց տարին չլրացած, կենսաթոշակային տարիք ունեցող անձանց և հղի կանանց նկատմամբ, ինչը չի կարող արդարացված համարվել:

Հատկանշական է, որ Նախագծում այս առումով նախատեսված է շատ կարևոր ևս մեկ իրավակարգավորում, որը վերաբերում է հիշատակված անձանց առանձնահատկությունները հաշվի առնելու անհրաժեշտությանը: Մասնավորապես, վերջինիս հոդված 64-ի հինգերորդ մասի համաձայն՝ առաջին կամ երկրորդ խմբի հաշմանդամի, վաթսունից ավել տարին լրացած անձի կամ հղի կնոջ նկատմամբ

հանրային աշխատանքները նշանակվում են նրանց դիմումի հիման վրա՝ աշխատանքների բնույթը ընտրելիս հաշվի առնելով նրանց կարգավիճակը:

Հարկ է նշել նաև, որ Նախագծում փոփոխության են ենթարկվել նաև որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելու, կարճաժամկետ ազատազրկման (կալանքի) և ազատազրկման (որոշակի ժամկետով ազատազրկման) ժամկետները:

Մասնավորապես, Նախագծի հոդված 65-ի համաձայն՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելը՝ որպես հիմնական պատիժ, ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների համար նշանակվում է 2-7 տարի ժամկետով (գործող քր. օր.-ով՝ դիտավորյալ հանցագործության համար 2-7, իսկ անզգույշի համար՝ 1-5 տարի), իսկ որպես լրացուցիչ պատիժ՝ ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների համար՝ 1-3 տարի, իսկ ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար՝ 1-5 տարի ժամկետով (գործող քր. օր.-ով՝ բոլոր դեպքերում 1-3 տարի):

Միննույն ժամանակ, ի տարբերություն ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի, Նախագծի հոդված 71-ի երկրորդ մասի համաձայն՝ կարճաժամկետ ազատազրկումը (կալանքը) սահմանվում է ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործությունների համար՝ տասնհինգ օրից երկու ամիս ժամկետով (գործող քր. օր.-ով՝ տասնհինգ օրից երեք ամիս ժամկետով), իսկ հոդված 73-ի համաձայն՝ ազատազրկումը (որոշակի ժամկետով ազատազրկումը) սահմանվում է վեց ամսից քսան տարի ժամկետով (գործող քր. օր.-ով՝ երեք ամսից քսան տարի ժամկետով):

Բացի դրանից, Նախագծի հոդված 72-ի համաձայն, ի տարբերություն ՀՀ քրեական գործող օրենսգրքի, կարգապահական գումարտակում պահելը կարող է նշանակվել հանցանք կատարած ոչ միայն ժամկետային, այլև պայմանագրային ծառայության զինծառայողների նկատմամբ, ինչը լիովին արդարացված է: Միաժամանակ, Նախագծի նույն հոդվածի չորրորդ մասի համաձայն՝ ազատազրկ-

ման փոխարեն տվյալ պատժատեսակը չի կարող նշանակվել նախկինում ազատագրկման ձևով պատիժ կրած և դատվածություն ունեցող անձանց նկատմամբ (գործող քր. օր.-ով՝ նախկինում ազատագրկման ձևով պատիժ կրած անձանց նկատմամբ):

Ուշագրավ է, որ Նախագծում էական փոփոխության է ենթարկվել նաև ցմահ ազատագրկում պատժատեսակը: Մասնավորապես, վերջինիս հոդված 74-ի երկրորդ մասի համաձայն՝ ցմահ ազատագրկման չեն կարող դատապարտվել հանցանքը կատարելիս 21 տարին չլրացած անձինք: Մինչդեռ, ՀՀ գործող քր. օր.-ի հոդված 60-ի երկրորդ մասին համապատասխան՝ տվյալ պատժին չեն կարող դատապարտվել հանցանքը կատարելիս 18 տարին չլրացած անձինք, հանցանք կատարելու կամ դատավճիռ կայացնելու պահին հղի վիճակում գտնվող կանայք:

Այսպիսով, ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագիծն աչքի է ընկնում ազատագրկմանն իրական այլընտրանք հանդիսացող պատժատեսակների ցանկի ընդլայնմամբ և դրանց (ինչպես նաև ՀՀ գործող քր. օր.-ով նախատեսված այլընտրանքային պատժատեսակների) կիրառման համար հստակ ու գործուն մեխանիզմների սահմանմամբ: Այդ առումով Նախագծում առկա իրավակարգավորումներն էապես կնպաստեն նաև քրեական արդարադատության ոլորտում իրավակիրառ պրակտիկայի արդյունավետության բարձրացմանը:

СИСТЕМА НАКАЗАНИЙ ПО ПРОЕКТУ НОВОГО УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Сергей Аракелян

*Профессор кафедры уголовного права ЕГУ,
доктор юридических наук*

*Начальник отдела совершенствования организации следственных работ
Специальной следственной службы РА*

В статье анализируются виды уголовных наказаний по действующему уголовному законодательству и проекту нового Уголовного кодекса Республики Армения. Отмечаются основные направления оптимизации уголовной ответственности и совершенствования отечественной системы уголовных наказаний.

THE SYSTEM OF PUNISHMENTS ACCORDING TO THE DRAFT OF NEW CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Sergey Arakelyan

Professor of the YSU Chair of Criminal Law, Doctor of Legal Sciences,

*Chief of the Investigation Activities Advanced Organization Department of the RA
Special Investigation Service*

Different types of criminal punishments according to the present Criminal Code and the Draft Criminal Code of the Republic of Armenia are analyzed in this article. The main directions of criminal responsibility optimization and enhancement of domestic system of criminal punishments are revealed.

Բանալի բառեր – ՀՀ քրեական օրենսգիրք, պատժի համակարգ, քրեական պատասխանատվության օպտիմալացում, քրեական օրենսդրության կատարելագործման ուղղություններ:

Ключевые слова: *уголовный кодекс РА, система наказаний, совершенствование и оптимизация уголовной ответственности, направления совершенствования уголовного законодательства.*

Key words: *the RA criminal code, system of punishments, enhancement and optimization of criminal responsibility, directions of criminal legislation enhancement.*